

DENİZ HÂKİMİYET TEORİSİ KAPSAMINDA DOĞU AKDENİZ ve KIBRIS JEOPOLİTİĞİ'NİN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

Betül ALGÜR¹

Murat ERCAN²

“Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!”

Mustafa Kemal Atatürk

Özet

Jeopolitik, coğrafyanın siyasete olan etkilerini inceleyen bir bilim dalıdır. Bu nedenle devletlerin dış politika oluşum süreçlerinin belirlenmesinde, uluslararası politikada ve uluslararası ticarete önemli rol oynamaktadır. Doğu Akdeniz ve Kıbrıs, sahip oldukları kritik konum ile uluslararası ilişkilerde mevcut dengeyi değiştirebilecek ölçüde, güç çatışmalarının devamlı olarak var olduğu bir coğrafyadır. Bu coğrafya tarihsel süreçte politik, ticari ve kültürel açılardan yapılandırıcı bir rol üstlenmiştir. Türkiye ile Kıbrıs arasındaki ilişki ise yüzyıllar öncesine kadar gitmektedir. Bölgenin Türkiye açısından değerlendirilebilecek önemli bazı hususlarına ek olarak; son yıllarda Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynakları sebebiyle bölge üzerindeki hakimiyet savaşı ivme kazanmıştır. Bu araştırmanın temel amacı, Kıbrıs'ın ve Doğu Akdeniz'in deniz hakimiyet teorisi çerçevesinde Türkiye için jeostratejik önemini belirlemektir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Türkiye, Kıbrıs, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (K.K.T.C.), Deniz Hakimiyet Teorisi, Jeopolitik

THE EFFECTS OF EASTERN MEDITERRANEAN AND CYPRUS'S JEOPOLITICS TO THE TURKEY IN THE EXTENT OF SEA POWER THEORY

Abstract

Jeopolitics is a branch of science that examines the effects of geography on politics. For that reason, it plays an important role in determining the foreign policy formations of states, international politics and trade. With their critical position Eastern Mediterranean and Cyprus have got geography where the power conflicts exist permanently to the extent that it can change the current balance in international relations. This geography has played a constructive role in politics, trade and culture in historical period. The relations between Turkey and Cyprus goes back to centuries. In addition to some important points to be evaluated in terms of Turkey, the power war in the region has gained acceleration for the reason of discovered energy resources in recent years in Eastern Mediterranean. The main goal of this research is to determine the importance of Cyprus and Eastern Mediterranean for Turkey under the sea power theory.

Key Words: Eastern Mediterranean, Cyprus, Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC), Sea Power Theory, Jeopolitics

¹ Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora Öğrencisi, betulalgur@anadolu.edu.tr; ORCID ID: 0000-0002-3933-4599.

² Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. muratercan@anadolu.edu.tr; ORCID: 0000-0002-1315-9200

GİRİŞ

Kıbrıs 1960'larla birlikte Türkiye'nin millî bir davası haline gelmiştir. 1959 Londra ve Zürih Antlaşmaları ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan'ın adayı kendi topraklarına katmak istemesi nedeniyle sadece üç yıl kadar varlık gösterebilmiştir. Adadaki Rumların, Kıbrıslı Türkler'e uyguladığı terör eylemlerine karşı; Birleşmiş Milletler Barış Gücü askerlerinin de pasif kalması nedeniyle, adanın kuzeyinde 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) kurulmuştur. 1983'ten beri devlet olmanın tüm şartlarına sahip olan KKTC; uluslararası arenada tanınmayıp, yıllardır tecrit edilmektedir. Öte yandan adanın güneyinde kalan Rumlar, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) altında kendi idarelerini kurmuşlardır. Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne (AB) üye yapılması ve Türkiye'nin yıllarca AB dışında tutulması, GKRY'nin hukuksuz bir şekilde bütün adayı temsilen AB'ye katılması bugün Doğu Akdeniz'de yaşanan sorunların temelini oluşturan sebeplerin arasındadır.

Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının keşfinden çok önce var olan Kıbrıs'taki çözümsüzlük; doğal kaynak rezervlerinin cazibesi ile daha da çetrefilli bir hal almıştır. Zira sorun artık bölge aktörleri olan Türkiye, Yunanistan, KKTC ve GKRY'nden çıkarak; uluslararası aktörlerin de rol oynadığı bir mesele olmuştur. Bölgedeki enerji zenginliğinin, bir çok ülkenin ekonomisini ve refah seviyesini doğrudan etkileyecek nitelikte olması; deniz alanlarında uyuşmazlıkları ve hak iddialarını gündeme getirmiştir. Bölgede yer alan devletler ve dünyadaki gücü ile bölgede var olmaya çalışan devletler; kendi çıkarları doğrultusunda politikalar inşa etmektedirler.

Türkiye, Doğu Akdeniz'de sahip olduğu en uzun kıyı şeridi ile ana aktördür. Bu coğrafi niteliği sayesinde, sahip olduğu deniz alanları diğer bölge devletlerine kıyasla daha avantajlıdır. Ancak Türkiye'nin kendi deniz yetki alanlarında hukuksal olarak hak sahibi olduğu bu avantajlı konumu; bölgedeki enerji mücadelesi sebebiyle yok sayılmaya çalışılmaktadır. Aynı şekilde KKTC'nin de uluslararası alanda tecrit edilmesi, Kıbrıslı Türkleri buradaki haklarından yoksun bırakmaya yönelik politikalarıdır.

Türkiye'nin kendi bölgesinde var olan haklarını koruması ve gelecekte oluşabilecek risklere karşı jeopolitik manevralar yapabilmesi; denizlerdeki üstünlüğü ile doğrudan bağlantılıdır. Sınırların denizlerden başladığı göz önünde bulundurulduğunda, her şeyden önce ulusal güvenliğin sağlanması için bu bir gerekliliktir. Bu doğrultuda Doğu Akdeniz ve Kıbrıs jeopolitiği; bir uluslararası ilişkiler teorisi olan Deniz Hakimiyet Teorisi kapsamında değerlendirilecektir.

1. JEOPOLİTİK

Dünya üzerindeki bir alanın enlem ve boylamlar ölçüsündeki yeri ve çevresiyle etkileşimini sağlayan coğrafi şartların tümüne coğrafi konum denir. Bir ülkenin yer aldığı iklim kuşağı, deniz ve okyanuslara ulaşımı, başlıca ulaşım yolları-kavşaklar ile önemli güç merkezleri ve çatışma bölgelerine olan konumu; o ülkenin coğrafi konumu ile ilgilidir. (Kaya, 2017:7) Bu açıdan coğrafi konum, güvenlik politikalarıyla doğrudan bağlantılıdır.

Uluslararası ilişkilerde belirleyici bir etken olan siyasi coğrafya, toprak ile devleti birlikte değerlendiren bir dal olarak tarif edilmiştir. Bu tariften yola çıkarak siyasi coğrafya temelde siyasi toplulukların yer aldığı bölge ve kaynaklar ile siyasi kurumlar ve politikaları arasındaki karşılıklı ilişkililerdir. Jeopolitik ise, “-

coğrafya, ekonomi, nüfus vb.nin bir devletin politikası üzerindeki etkisi, -bir devlette bir bölgede uygulanan politikayla o yerin coğrafyası arasındaki ilişki, -bir devletin saldırgan nitelikteki genişlemesini, ekonomik ve siyasi coğrafya açısından haklı kılmaya yönelik siyasi öğretilerdir". (Türk Dil Kurumu [T.D.K.], 2020) Siyasi coğrafya, jeopolitikten farklı bir kavramdır. Siyasi coğrafya, siyasi topluluklar ile coğrafi olgular arasındaki ilişkilerini incelerken; jeopolitik bu ilişkilerden yola çıkarak devletlerin dış politikalarını tayin sürecinde istifade eder. Siyasi coğrafya statik iken, jeopolitik dinamik bir niteliktedir. İkisi arasındaki bir diğer fark da siyasi coğrafya geniş ve umumi politikalar içerirken; jeopolitik daha çok dış politikanın tayininde önem teşkil eder. (Bilge, 1958:151-153)

Jeopolitik değerlendirmede olmazsa olmaz üç temel unsur vardır. Birincisi değişmeyen unsurlar olarak ülke veya bölgenin coğrafyası; ikincisi değişen unsurlar olarak politik, askeri, ekonomik, sosyal ve kültürel değerler ve üçüncüsü zamanın etkileri ile potansiyel değerlerin güncel duruma gelmesi. Jeopolitiğin yararlandığı alan sadece siyasi coğrafya olmayıp; fiziki, beşerî ve biyolojik coğrafya bölümlerinden de faydalanır. Zamanın etkilerini göz önünde bulundurarak geleceğe dair öngörüler ortaya koyar. "Devletlerin takip edecekleri politikalar kendi coğrafyaları içinde saklıdır", ifadesi ile coğrafyanın önemi belirtilmiştir. (İlhan, 2002:319)

"Devletin en önemli amacı sürekliliğini sağlamaktır, dolayısıyla devletin mantığı bir güç mantığıdır." (Defay,2005:81) Bir devletin gücünü belirleyen çeşitli öğeler vardır. Bunlar coğrafi konum, nüfus, işgücü, doğal kaynaklar, endüstriyel-tarımsal potansiyel ve askeri güç gibi somut öğeler ile ulusal moral, diplomasinin kalitesi ve hükümetin niteliği gibi soyut öğelerdir. Coğrafi konum gibi topoğrafya ve iklimin de devletin gücü üzerinde etkisi vardır. (Gönlübol, 1993:104) Bir devletin sahip olduğu coğrafyanın, o devletin tüm politikalarında ve diğer devletler ile olan ilişkilerinde doğrudan etkili olduğuna işaret eden Mustafa Kemal Atatürk; "*Ben siyasi meseleleri de askeri vaziyetler gibi harita üzerinde mütalâa ederim*" (Kocatürk, 1999) demiştir.

19. yüzyılda jeopolitik düşünceyi hazırlayan birtakım gelişmeler olmuştur: İlk Napolyon Savaşları sonrasında 1830-1848 devrimler dönemini takip ederek modern ulus-devletlerin yetkinleşmesi. İkincisi, Sanayi Devrimi sonrası üretim ve taşıma teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşması ile bu teknolojiye sahip devletlerin güçlerini pratiğe dönüştürecek menzilin artması. Üçüncüsü, buhar makinesi ile hem deniz hem kara boyutu birbirine yakınlaşmış aynı zamanda bu ikisi arasındaki güç niteliği de farklılaşmıştı. Buhar gücünün gemilerde ve demir yollarında kullanılması devletlerin kendi coğrafyalarının çok ötesinde güç göstermelerini sağladı. Uluslararası ilişkilerin anarşik yapısı içinde birbirlerine karşı tedirginlik duyan devletlerin kendi menfaatlerini korumak ve sahip oldukları gücü kullanmaları, çakışmaları doğurdu. İşte jeopolitik düşünce böyle bir ortamda devletlerin stratejilerini hazırlayacak olan araçlarını ve yöntemlerini üretebilmek için bir düşünce şeklinde olgunlaştı. (Gülboy, 2020:16)

Jeopolitik terimini ilk defa 1899'da İsveçli Rudolf Kjellen (1864-1922) kullanmıştır.³ "Friedrich Ratzel'den etkilenen Kjellen'e göre jeopolitik, coğrafi organizma veya mekân içinde fenomen olarak devletin tetkik' meselesidir; Ratzel'e (1844-1904) göre ise devlet bir hücreden meydana gelen bir organizmadır, devlet

³ Kjellen, bu sözcüğü 1916 yılında yayınladığı *Staten som Livsform*'da belirginleştirmiş; Almanca versiyonu *Der Staat als Lebensform* (Canlı Organizma Olarak Devlet) adı ile 1917'de dağıtılmıştır. (Defay, 2005:25)

gelişme ve yayılmayı arzu eder, devletin yayılcı politikası, ilkel ve küçük devletlerin dışarıdan istilası yoluyla olur." (İşcan, 2004:54)

Ratzel, bir devletin coğrafi özelliklerinin, dış siyasetinde ve uluslararası ilişkilerde önemli rol oynadığını; bu rolün devlet adamları, askerler ve coğrafyacılar tarafından ilgi çektiğini belirtmiştir. İlerleyen süreçte uluslararası politikada güç savaşlarına uygulanan bu ilgi sayesinde coğrafi özellikler, dış siyaset için çalışmaya başlamış; jeopolitik global politikaya yön veren bir yapıya dönüşmüştür. (Tamçelik, 2011:9)

Devleti canlı bir organizma gibi tasvir eden ve bundan dolayı beslenmesi gerektiğini düşünen Ratzel, ancak yeni alanların kazanımıyla devletin beslenmesinin mümkün olduğunu iddia etmiştir. Yayılmacı/Revizyonist politika izleyen devletler, Ratzel'in ileri sürdüğü 'Lebensraum (Hayat Sahası)' kuramından, kendi politikalarının bilimsel gerekçesi/kılıfı olarak yararlanmışlardır. (Davutoğlu, 2010:103)

Ateşli bir Almansever olan Kjellen'in jeopolitik sözcüğü ise, en kapsamlı anlamını Versailles'daki toprak adaletsizliklerini bilimsel olarak kanıtlamak isteyen Almanya'da derin yankılar uyandırmıştır. (Defay,2005:25) Kjellen, Cermen ırkının yaşadığı sahanın coğrafi avantajlarının olduğunu, dinamik ve üstün olduğunu iddia etmiştir. Jeopolitik ekol, Almanya'da çok ilgi çekmiş; coğrafi verilerle politik amaçlar arasında kolayca bir bağ kurularak üzerinde çalışılmıştır. (Öngör,1963:313-314)

I.ve II. Dünya Savaşları'nda, ekonomik kazanımların yanı sıra, güvenlik odaklı olarak da jeopolitiğin etkisinde kalmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ise cazibesini yitiren jeopolitik, 20. yüzyılın sonlarına doğru SSCB'nin dağılarak yeni devletlerin ortaya çıkması, küreselleşme ve sivil toplum örgütlerinin uluslararası arenada kendini göstermesiyle oluşan yeni dünya düzeninde; yeniden ön plana çıkmıştır. Bu yeni dünya düzeninde, uluslararası güç mücadelesinin yaşandığı bölgelerden bir tanesi de Doğu Akdeniz'dir. Doğu Akdeniz'in en büyük adası Kıbrıs (Akdeniz'in üçüncü büyük adası⁴) ise, enerji nakil koridorunda yer alması ve zengin enerji kaynaklarını elinde bulundurması nedeniyle ön plana çıkmıştır. Ayrıca Orta Doğu ve Afrika'yı kontrol etmesi ile jeopolitik açıdan önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, bölgede en uzun kıyı şeridinde sahiptir ve Kıbrıs'a 70 km gibi kısa bir mesafede bulunmaktadır. Türkiye'nin Kıbrıs ile jeolojik, beşerî, tarihsel ve köklü bağlara sahip olması ve bölgede yaşanan enerji rekabeti gibi nedenler; Türkiye'yi doğrudan etkilemekte ve politika oluşum süreçlerine yön vermektedir. Bu bağlamda, Kıbrıs'ın ve Doğu Akdeniz'in deniz hakimiyet teorisi çerçevesinde değerlendirilmesi ve Türkiye üzerindeki etkilerinin incelenmesi; bölgenin önemini vurgulamak açısından yararlı olacaktır.

2. DOĞU AKDENİZ VE KIBRIS JEOPOLİTİĞİ

"Akdeniz, coğrafi olarak üçe bölgeye ayrılmaktadır: Cebelitarık-Malta Adası arası Batı Akdeniz, Malta Adası ile 27. boylam arasında kalan bölge Orta Akdeniz, bu boylamın doğusunda kalan bölge de Doğu Akdeniz olarak adlandırılmıştır. Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin Gazze-Batı Yakası, Mısır, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve Ürdün; Doğu Akdeniz bölgesinde yer almaktadır." (Yıldız, 2008:87) Kıbrıs, "34°33' ve 35°42' Kuzey enlemleri ve 32°16' ve 34°36' Doğu boylamları arasındadır ve Türkiye'ye 70 km mesafede iken, Yunanistan'a 835 km mesafede

⁴ Akdeniz'in en büyük adası, Sicilya; ikinci büyük adası ise Sardinya'dır.

bulunmaktadır". (T.C. Dışişleri Bakanlığı [T.C.D.B.], 2020) Afrika, Asya ve Avrupa kıtalarının ortasında yer alan Kıbrıs, bu kıtalar arasında deniz ve hava yolu ulaşımında önemli bir üs vazifesi görmektedir. Süveyş Kanalı ile Hint Okyanusu'na, Cebelitarık ile Atlantik Okyanusu'na, Türkiye üzerinden Karadeniz'e açılması ayrıca Ortadoğu'ya yani petrol yataklarına açılan bir kapı olması dolayısıyla oldukça stratejik ve merkezi bir konumdadır. Kıbrıs'ın tam ortasında yer aldığı Doğu Akdeniz bölgesi; Karadeniz, Cebelitarık ve Süveyş üzerindeki deniz trafiğini, Orta Doğu ve Hazar enerji merkezlerini ve buralardaki boru hatlarını denetleyecek konumdadır. 2006'da Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının açılması sonucunda, İskenderun Körfezi'ndeki etki sahasının önemi katlanmıştır. (Yaycı, 2012:9-10)

Türkiye adaya en yakın anakara olması nedeniyle, adanın Türkiye ile ilişkileri sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan birbirine sıkı bir şekilde bağlıdır. Anadolu ile yakınlığı neticesinde, adaya ilk yerleşenlerin Anadolu'dan gidenler olduğu belirtilmektedir. Yapılan arkeolojik kazılarda, adadaki ilk yerleşimi oluşturan Khirokita köyü yakınlarında bulunan obsidyen ve diğer işlenmiş eşyaların Anadolu'dan getirildiği ortaya çıkmıştır. (Koday, 1998:420)

Jeolojik dönemin ikinci ve üçüncü zamanlarında İskenderun bölgesinden koparak, ada niteliği kazanan Kıbrıs, aslında Anadolu'nun tabii bir uzantısıdır. (Akarçay ve Ak, 2018:144) "Dördüncü zaman başlarında adanın İskenderun körfezi istikametinde Toros sistemi ile bağlı olduğuna dair deliller vardır." (Gürsoy, 1962:168)

Türkiye'nin ulusal güvenliğinde rol oynayan Kıbrıs, ekonomisi için de oldukça önemlidir. Her şeyden önce Türkiye'nin güney bölgesinin emniyeti ve bu bölgedeki askeri yapılanma için "ileri harekât üssüdür; NATO'nun Ortadoğu'daki bir harekâtında silah/malzeme/personel transferi için kullanılmak üzere 'hub-port' (toplanma limanı) limanı olarak benimsediği Mersin ve İskenderun'a giriş ve çıkışı kontrol etmektedir; ayrıca KKTC'de 350.000 Türk nüfusu yaşamaktadır (Kıbrıs Postası, 2019); Türkiye'nin bu nüfusun yaşam hakkını, temel hak ve özgürlüklerini korumak gibi millî, tarihî, hukukî ve insanî görevleri vardır". (Akarçay ve Ak, 2018:147-148)

Doğu Akdeniz'de bulunan doğal gaz ve petrol kaynaklarına hâkim olmak adına bölge devletleri arasında yoğun bir rekabet yaşanmaktadır. Türkiye, KKTC, Yunanistan, GKRY, İsrail, Mısır, Suriye ve Lübnan arasında Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) belirleme konularında anlaşmazlıklar vardır., İngiltere ise Ağrotur ve Dikelya olmak üzere adada iki üsse sahiptir. (Tamçelik, 2011:1531) ABD ise bölgedeki boşluğunu 6. Filosu ile doldurmaktadır. (Habertürk, 2018) Rusya, Kıbrıs'ta barış gücüne sahiptir. (A Haber, 2019)

Akdeniz'deki Rus varlığının sürekliliği, Rusya'nın millî çıkarları için önemlidir; bu sebeple Rusya Suriye'nin Akdeniz kıyısındaki Tartus deniz üssünde ve Lazkiye'deki Bassel el-Esed hava üssünde varlığını artırmıştır. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşında, Esad rejimini destekleyen Rusya; donanmasının bölgedeki faaliyetleri için fırsat yaratarak Akdeniz'de önemli bir aktör haline gelmiştir. Ayrıca GKRY ile ilişkilerini sıcak tutması ve burada kalıcı bir askerî varlığa sahip olmak istemesi, millî güvenlik politikası çerçevesinde özel bir yere sahiptir. Millî güvenliğini Akdeniz'den itibaren kademeli olarak tesis etme hedefi ile Rusya, bölgesel ve küresel gelişmeleri yönlendirme gücüne sahip olacaktır. (Onay, 2020:236)

Bu doğrultuda Büyük Petro'nun (1672-1725) başlattığı ve yüzyıllardır Rusya'nın değişmeyen, temel 'sıcak denizlere inme' amacı; 2000'li yıllarda başarıya yaklaşmıştır.

Diğer taraftan Akdeniz'de bir savaş gemisi ile varlık gösteren Fransa, askeri üs elde etmek için GKRY ile antlaşma imzalamıştır. AB, 2004 yılında GKRY'ni AB üyeliğine alarak bölgedeki etkinliğini artırmıştır. (Kaya, 2007:34) Böylece Doğu Akdeniz'de yeni bir uç kale elde etmiş ve denizlerdeki zengin doğal gaz kaynaklarını sahiplenmiştir. (Gürdeniz, 2020:140) NATO, 1994'te başlattığı Akdeniz Diyalogu ile, bölgedeki faaliyetlere müdahildir. Böylece, Doğu Akdeniz'de rol oynayan bölge devletleri arasındaki çatışmaya, bölge dışından da müdahalelerin olması sebebiyle; burası 'sıcak bölge' (Hot Spot) haline gelmiştir. (Mevlütöğlu, 2014:14)

GKRY'nin AB üyeliği, Mavi Marmara baskını, Libya'ya yapılan müdahale, Irak ve Suriye üzerinden Doğu Akdeniz'e Kürt koridorunun açılması, Suriye'deki iç savaş, Mısır'da darbe yönetiminin başa geçmesi gibi olaylar, bölgenin sıcak bölge niteliğini onaylamaktadır. Tüm bu gelişmeler bölgede hakimiyet kurmak isteyen devletlerin jeopolitik manevralarıdır. (Gürdeniz, 2020:141)

Doğu Akdeniz Türkiye için üç kritik sorunu ortaya koymaktadır: İlki, Suriye iç savaşının Türkiye'nin sınırında bir terör koridoru oluşturma riskidir. Bu riski bertaraf etmek için Türkiye Suriye'nin kuzeyine Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı ve Bahar Kalkanı harekâtlarını düzenlemiş olsa da; hala bir tehdit söz konusudur. İkincisi, Doğu Akdeniz enerji savaşının, merkez ülke olma yolunda ilerleyen Türkiye için risk oluşturmaktadır. Üçüncüsü ise, KKTC'de yaşayan Türk nüfusunun haklarının korunması sorunudur. (Ercan ve Kılınc, 2020:118)

Ege Denizi'nde Yunanistan adaları tarafından bir kısaç misali kısıtlanan Türkiye'yi, bir de Akdeniz'de hapsedme çabası söz konusudur. Akdeniz'de en uzun kıyı hattına sahipken bile; yapılan MEB antlaşmaları neticesinde gerçekleştirilmeye çalışılan bu planlar; Türkiye'nin etkin ve akıllı politikaları (Libya ile 27 Kasım 2019'da imzalanan Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat)⁵ sayesinde amacına ulaşamamıştır.

Dış politika yapıcıları, toplumların gelişmesi ve güvenliği için jeopolitikadan faydalanarak millî hedefleri tespit ederler. Bir coğrafi bütünlüğe ulaşmak ve yeni hedefler için güç kazanmak için bazı coğrafi bölgeler toplumları için gereklidir. İşte buna eski diliyle "toprağın arzusu", günümüzde ise "doğal hak" denilmektedir. İlaveten bir de tarihî hak vardır. Tarihî hak, doğal hakka ulaşmak için bir sebep ve millî hedeflere ulaşmak için toplumun hazırlanmasında, desteğinin sağlamasında bir araçtır. (Oğultürk, 2020:39) Bu bağlamda, Türkiye toprağının arzusu Kıbrıs Türkiye için hem doğal hem de tarihi bir hakır.

3. DENİZ HAKİMİYET TEORİSİ - KIBRIS VE DOĞU AKDENİZ

Dünya tarihi deniz güçlerinin kara güçleriyle mücadelesinin tarihidir. Grek antik dünyası, deniz kavimlerinin savaşları sonucu ortaya çıkmış, Atinalılar Perslere karşı kendilerini denizde savaşıarak

⁵ Detaylı bilgi için bkz: Yayıncı, Cihat (2020). "Türkiye Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Andlaşmasının Sonuç ve Etkileri", Yıl:4, Sayı:42. Buradan erişilebilir:

<https://kriterdergi.com/dosya/turkiye-ve-libya-arasindaki-anlasmanin-sonuc-ve-etkileri>

Erişim tarihi: 21.02.2021.

kurtarmış, kara gücü olan Roma deniz ve ticaret gücü Kartaca'yı yenerek bir imparatorluk kurmuş, Roma İmparatorluğu ise Vandallar, Vikingler ve Normanlar deniz hakimiyeti ile yıkılmış, Araplar Kartaca'yı fethederek Tunus'u kurmuş ve Batı Akdeniz'e hâkim olmuşlardır ve neredeyse yarım bin yıl boyunca Venedik deniz ticareti üzerinden iktidarını sürdürmüştür. (Schmitt, 2020:23-25)

Modelski'nin kuramında belirttiği gibi uluslararası sistemde ortalama her yüzyılda sistemi etkileyen başat yeni devletler ortaya çıkmıştır. Her gelen yüzyılda bir tane devlet güçlenerek, denizlerde hakimiyet sağlamış ve egemenliği de yine ortalama yüzyıl sürmüştür. Bu süreçte başat gücün karşısına yükselen diğer bir güç çıkmakta; bu ikisi arasındaki mücadeleden başka bir üçüncü devlet yeni bir başat güç olarak deniz aşırı yerlerde dünyaya egemen olmaktadır. Örneğin, 15. ve 16. yüzyıllarda Portekiz ile İspanya'nın, 17. yüzyılda Hollanda'nın, 18. yüzyılda Fransa'nın, 19. yüzyılda İngiltere'nin ve 20. yüzyılda ABD'nin dünya egemenliği söz konusudur. (Ercan ve Kılınç, 2020:167-168)

Yüzyıllardır yaşanan kara ile denizin mücadelesi bugün de devam etmekle birlikte, tarih bize okyanuslara açılıp, sürekli olarak denizler üzerinde hakimiyet kuran devletlerin hegemon güç olduklarını göstermiştir. İşte klasik jeopolitik teorilerden olan Deniz Hakimiyet Teorisi'nin çıkış noktası budur.

Klasik jeopolitiğin öncülerinden Amerikalı amiral Alfred Thayer Mahan (1840-1914), başat güç olmak için denizlere hâkim olmanın şart olduğunu ileri sürmüştür. Mahan belli başlı yapıtları *The Influence of Sea Power Upon History 1660-1783*, *The Interest of America In Sea Power - Present and Future*, *The Influence of Sea Power Upon The French Revolution and Empire 1793-1812*, *The Problem of Asia and It's Effect Upon International Policies* 'ta jeopolitiği sağlam temeller üzerine oturtmuştur. Bu jeopolitiğin esin kaynağı ise onun milliyetçilik duyguları olup, ülkesi ABD'yi güçlü görme isteğidir. Britanya'nın güçlü bir donanma ile denizlere hâkim olarak, deniz yollarındaki tüm stratejik noktaları denetleyerek ve Avrupa'da *güç dengesini* sürdürerek kendine rakip olacak bir devletin ortaya çıkmasını engellemesi sonucu; dünya liderliğini Fransa'dan alması Mahan'a göre ABD için bir örnektir. ABD'nin de hegemon devlet olması için donanmasının her yere müdahale edebilecek nitelikte güçlü olması gerekirken, aynı zamanda stratejik açıdan önemli deniz üslerinin ve ikmal noktalarının ele geçirilmesi gerekiyordu. (Defay, 2005:23)

İngiltere bir ada devleti olmanın getirdiği jeopolitik avantajı kullanarak, kıta Avrupası'nın siyasi çalkantılarından ve çatışmalarından uzak kalmıştır. Denizlerle çevrili olmanın sonucu olarak denizci bir millet haline gelen İngilizler, okyanuslar aşarak sömürgeler kurmuşlardır. 1878'de Kıbrıs'ı geçici olarak hakimiyetlerine almış ve akabinde 1882'de Mısır'ı işgal ederek stratejik yönden sömürgelere giden yolları garanti altına almışlardır. İngiltere jeopolitik konumunu kullanarak, emperyalist yayılmacı dış politika izlemiş ve bir ada devletinden dünya devletine dönüşmüştür. (Biçer, 2020:251)

Mahan'ın teorisinden İngiltere'nin yanı sıra, Almanya, Fransa, Japonya ve Rusya gibi geçmişte ve günümüzde hegemonik amaçları olan devletler yararlanmış ve millî denizcilik siyasetlerini bu çerçevede inşa etmişlerdir. (Ak, 2020:126) 1933-1945 yıllarında ABD Başkanı Franklin Roosevelt, Mahan'ın görüşlerinden çok etkilenmiştir. ABD'nin egemenliğinin arttırılması için dünyanın önemli bölgelerinde askerî deniz üsleri ve bu üslerde askerî güç bulundurulmasını gerekli görmüştür. Roosevelt, ABD'nin 'uzak durma' stratejisini terk ederek; Avrupa ve dünya ülkeleri ile ilişkilerini geliştiren 'Atlantikçilik' jeopolitiği ile ABD'yi dünyanın en güçlü devletine dönüştürmüştür. (Biçer, 2020:220)

Mahan'ın uluslararası alanda deniz stratejisi üzerine yazılmış en önemli eserlerinden biri de; *The Influence of Sea Power Upon History 1660-1783*'dir. Mahan, eserinde 17. yüzyılın ortalarından, 18. yüzyılın sonlarına kadar İngiltere, Fransa, İspanya ve Hollanda'nın deniz güçleri sayesinde; Kuzey Amerika, Güney Amerika, Asya ve Afrika'da sömürge sahibi olarak güçlendiklerini tarihsel analiz çerçevesinde anlatmıştır. 1890 yılında adı geçen eserde Mahan'ın yazdıkları; günümüze de ışık tutar nitelikte olması bakımından değerlidir.

“... Nasıl oldu da Akdeniz'de (Navarin muharebesinde-1827) Doğu ve Batı'nın güçleri arasındaki mücadeledede, düşman donanmalar birbirleriyle karşılaştılar? Bu bir tesadüf müydü, yoksa tekrarlanan ve gene tekrarlanabilecek olan şartların bir sonucu muydu? Eğer ikincisi doğruysa sebebini araştırmaya değer; çünkü doğuda tekrar Türkiye'ninki⁶ gibi büyük bir deniz gücü doğarsa, stratejik sorular da aynı olacaktır. ... Şimdi Batı, Doğu'ya karşı tertiplenirse; İngiltere ve Fransa, 1854'te yaptıkları ve İngiltere'nin 1878'de tek başına gittiği gibi, hiçbir direnişle karşılaşmadan Levant'a⁷ gidebilirler.” (Mahan, 2011:39)

Ülkelerin deniz gücünü etkileyen başlıca koşullar şunlardır: “I. Coğrafi Konum II. Fiziki yapı, doğal ürünler ve iklim dahil III. Arazinin büyüklüğü IV. Nüfus sayısı V. Halkın karakteri VI. Hükümetin karakteri.” (Mahan, 2011:52) Deniz ülkelerinin politikalarında olduğu gibi, tarihin anahtarı da şu üç şeydedir: “- Ürünlerin değişimi için gerekli olan üretim, değişimin yapılmasını sağlayan taşımacılık ve taşımacılık operasyonlarını sağlayan ve genişleten, güvenlik noktalarını artırarak koruyan sömürgeler.” Kıyı ülkelerinin tarihi; mevki, büyüklük, yapı, nüfusun miktarı ve niteliği gibi şartlarla belirlenir ki bunlara doğal şartlar denir. Ancak geniş anlamda sadece denize veya bir kısmına silah gücüyle hükmeden yüzer askeri kuvveti değil, barışçı ticaret ve taşımacılığı da içeren deniz gücünün büyümesi üzerinde büyük bir değişim etkisi vardır. (Mahan, 2013:41)

Deniz stratejisi sadece savaşta değil, barış zamanında da bir ülkenin bütün vatandaşları ve bilhassa uluslararası ve askeri ilişkileri için önem taşır. (Mahan, 2011:46) Mahan, Amerika'nın tıpkı İngiltere gibi ada devleti olması dolayısıyla deniz donanması kurmasının zorunluluğunu belirterek, Amerika'nın büyük zırhlılar kurmasını teşvik etmiştir. Donanmanın büyüklüğünden çok daha önemli olarak, onun savaş sırasında yeterli sayıdaki insan, yedek güç ve gemi ile dinamik ve hızlı ilerleme kapasitesine sahip olması gerektiğini belirtmiştir.

Mahan, “*On Naval Warfare*” (Deniz Harbi Üzerine) adlı eserinde; “*Strateji fikrinin düşündüğü karmaşık problemler arasında hiçbiri donanmanın oluşturulması kadar önemli değildir. Büyük bir milletin dış ilişkilerinde önemsenmeyen, kaynak bakımından malzemesi belirlenmeyen her proje zayıf ve kaygan bir zemin üzerindedir.*” yorumu ile donanmanın önemini altını çizmiştir. (Mahan, 2013:259) Bu görüş, Atatürk'ün “*Hudutlarının mühim ve büyük bir aksamı deniz olan Türk devletinin donanması da mühim ve büyük olmak gerektir.*” (Türkiye Cumhuriyeti Deniz Kuvvetleri Komutanlığı [T.C.D.Z.K.K.], 2021) sözleri ile de ifade bulmaktadır.

⁶ Mahan, Osmanlı İmparatorluğu yerine Türk İmparatorluğu terimini kullanmıştır.

⁷ Doğu Akdeniz

Romalılar, donanmalarını büyük gemilerle donattıktan sonra, Kartaca gibi deniz gücü yüksek devlete hâkim olmuşlardır. 12. ve 13. yüzyıllarda denizcilik ile uğraştıktan sonra zengin olan Venedik ve Cenova gemilerinden yararlanan Avrupalılar, Doğu'ya haclı seferleri düzenlemişlerdir. 14. yüzyılda Portekizliler deniz ticareti ile oldukça zengin bir ülke haline geldiler; 15. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu donanması Kuzey Afrika, Ege, Kıbrıs ve Kızıldeniz'de çarpışmıştır. 16. yüzyılda uzun mesafeli yelken gemilerinin ortaya çıkmasıyla Batılı deniz kuvvetleri okyanuslardaki ticareti denetleyebilecek bir konuma gelmişlerdir. İngiltere buhar gücüne dayalı sanayi üretiminin de etkisiyle küresel bir güç olarak deniz gücü, sömürgecilik ve ticaret alanlarında doruk noktasına ulaşmıştır. 20. yüzyılda ise ABD, İngiltere'nin yerini almış ve küresel çapta donanmaya sahip olmuştur. (Gülenç, 2011: 21-22)

Osmanlı İmparatorluğu ise Asya, Avrupa ve Afrika'da büyük bir imparatorluk kurmuş olduğu halde, okyanuslara erişemediğinden deniz uygarlığının bir parçası olamamıştır. (Gürdeniz, 2020:111)

Mahan'a göre, açık denizler kıtaları birbirine bağlayan engin ovalardır, bu yollara hâkim olan dünya ulaşımının kontrolünü elinde tutar. Denizden kuşatılan bir ülke, yenilmez bir kara ordusu ile karşı karşıya kalan bir ülkeden çok daha büyük risk altındadır. Adalar ise, coğrafi özellikleri açısından jeopolitik ve jeostratejik bir önem taşımaktadır. Diğer ülkelere olan izole konumları, adanın etrafındaki karasuları kaynaklarının getirmiş olduğu ekonomik kazanım, deniz ticareti, enerji kaynaklarının taşınması ve askeri stratejik hamleler açısından uluslararası düzeyde savaşa varacak krizlerin oluşmasına neden olan adalar, devletlerin dış politikalarını temelden etkileyebilecek öneme sahiptirler. (Atay, 2016:102)

Mahan'ın deniz hakimiyeti teorisi için önemli kriterlerinden bir tanesi; bir devletin büyüklüğünün ilk olarak kıyıların uzunluğu ve limanlarının niteliğiyle ölçülebileceği; ikincisi de devletlerarası ilişkilerde hakimiyetin deniz egemenliğine bağlı olduğudur. (Ak, 2020:133) Bu açıdan değerlendirildiğinde, Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridinde sahip olan Türkiye'nin bu avantajını kullanarak; sahip olduğu limanların kapasitelerini yükseltip, kontrol sahalarında etkinliğini artırması bölge hakimiyeti açısından önemlidir.

"...Tarih tarafından kanıtlanmış temel gerçeklerden başlayalım, ulusal çıkar ve ulusal ticaret tarafından çizilmiş olan büyük çizgiler boyunca, denizlerin kontrolü ülkelerin gücü ve refahı için gerekli unsurların başında gelir. Çünkü denizler dünyanın geniş dolaşım ortamlarıdır.... Askeri mevziler ne kadar kuvvetli ve güvenilir inşa edilmiş olursa olsunlar; karadan veya denizden kontrolü sağlayamazlar. İnsanlar genelde böyle ada veya limanın belli bir su alanında kontrolü temin edeceğini söylerler. Bu, kesinlikle elim ve yıkıcı bir hatadır. Napolyon bir zamanlar şunu söylemiştir. 'San Pietro, Korfu ve Malta adaları bizi bütün Akdeniz'in efendisi yapacaktır.' Beyhude övünme! Bir yıl içinde Korfu, iki yıl içinde Malta onları gemilerle destekleyemeyen devletin elinden kayıp gitti. Burada bizim için de bir ders vardır." (Mahan, 2013:236-237) Mahan'ın bu sözlerinden Doğu Akdeniz/Kıbrıs ve Türkiye için de dersler vardır. Bu açıdan Türkiye'nin sadece kendi kıyıları ile KKTC'nin kıyılarını kontrol altına alması, kendisinin MEB ve Kıta Sahanlığı ile KKTC'nin MEB'inin güvenliğini sağlaması, askerî mevzilerini kuvvetlendirmesi, KKTC'deki Türk askerî varlığını koruyarak güçlendirmesi yeterli olmayıp; sürekli yenilenen teknolojilerle donatılmış gemilerle donanmasının kapasitesini artırması son derece önemlidir.

İlaveten Türkiye'nin jeopolitik konumu sadece sınırlarını koruma dürtüsünün yönlendirdiği bir strateji olmaktan çıkmalı, aşamalı olarak dünyaya açılmanın ve bölge bazında etkinliği küresel etkinliğe

yükseltmenin bir yolu şeklinde değerlendirilmelidir. Bunun için de jeopolitiğin uluslararası güvenlik ve ekonomik ilişkilerinde dinamik olarak kullanılması şarttır. (Gülenç, 2011:20)

4. DİPLOMATİK, EKONOMİK VE ASKERİ AÇIDAN DENİZ GÜCÜ

Devletlerarası ilişkileri yönetme sanatı olan diplomasi, günümüzde sadece siyasi açıdan değil; askeri, ekonomik ve kültürel açılardan da gelişmiştir. Diplomasi, ilişkilerin barışçıl temelde ilerlemesi için müzakereler aracılığıyla, karşılıklı çıkarların uzlaşması için başvurulan bir yöntemdir. Günümüz dünyasında savaş teknolojisinin sahip olduğu yıkıcı boyutlar göz önüne alındığında, diplomasinin önemi daha çok ortaya çıkmaktadır.

Deniz gücünün diplomatik bir enstrüman olarak kullanılması ise; deniz gücünün askeri ve ekonomik yönlerinin referansı ile mümkündür. Tarihsel planda deniz gücünün kullanım şekilleri olarak; donanma savaşı, sahil savunması, ambargo/abluka, sancak varlık gösterme, ticari baskın ve güç gösterimidir. Geçtiğimiz yıllarda bu tekniklere iki tane daha katılmıştır: Nükleer tehdit ve hava trafiğinin deniz gücü tarafından kontrol edilmesi. (Gülenç, 2011:32)

Bugün Doğu Akdeniz’de yaşanan süreç *gambot diplomasi* olarak adlandırılmaktadır. Bu diplomasi GKRY’nin KKTC’nin haklarını yok sayarak uluslararası şirketlere petrol arama ruhsatları vermesi sonucu ortaya çıkmıştır. Türkiye, bu haksız eyleme karşılık olarak donanmanın sınırlı güç kullanımı ve caydırıcılık oluşturarak diplomatik yolla karşı tarafa isteklerini kabul ettirmek ve avantajlı konuma geçmek amacıyla gambot diplomasiyi kullanmaya başlamıştır. Türkiye bu strateji ile 2006’da Akdeniz Kalkanı Harekâtı, 2007’de Deniz Kurdu Tatbikâtları ve 2019’da Mavi Vatan Tatbikâtı’nı yapmıştır. (Ataman ve Güler 2020:44-45)

Türkiye, GKRY’nin AB’ye üye olması sürecinde limanlarını Rum kesimi tarafına kapatarak, kendi politikalarını Rum tarafına kabul ettirmeyi sağlamaya çalışmaktadır.

Deniz gücü ekonomik olarak incelendiğinde, teknolojik gelişimin etkisiyle ulaşımda ve ticarete en uygun yol olduğu görülmektedir. Günümüzde dünya ticaretinin %90’ı denizler üzerinden gerçekleşmektedir. Küresel ekonomik sistem, devletlerin birbirleri ile kurmuş olduğu ticaret ağına bağlıdır. Sanayileşmesini sağlayan ülkeler için temel hammaddeleri ithal etmek ve ihracat akışını devam ettirmek son derece önemlidir. (Gülenç, 2011:37) Bu bağlamda dünya denizlerinin ve stratejik su yollarının serbest kullanılması ve ticaret serbestliği, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nde (B.M.D.H.S.) kabul edilmiştir.

Türkiye, jeostratejik açıdan denizyolu taşımacılığına son derece uygundur. Limanlar, uluslararası pazarlara ulaşma ve ekonomik- sosyal- ticari yapı üzerinde önemli etkinliğe sahiptir. Türkiye limanları, Doğu Akdeniz ve Karadeniz hatlarında yer alırken; Doğu-Batı ve Kuzey-Güney yönlü uluslararası ulaştırma yollarının kavşak noktasındadır. Özellikle Akdeniz limanları, Orta Doğu ve Merkezi Asya için aktarma/transit limanı işlevi görebilecek konumdadır. (Deniz Ticaret Odası [D.TO.], 2020)

Bütün bunlara ek olarak Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de karşılaştığı; yalnızca zorla elinden alınmaya çalışılan doğalgaz ya da petrol değildir, bununla birlikte Türkiye’nin gıda ihtiyacı için değerli su ürünleri

de vardır. Türkiye kendi MEB'inden çıkarılacak su ürünlerinin miktarını belirlemek ve bu kaynakları kullanmakla yetkilidir. Şimdilik GKRY ve Yunanistan'ın güçlü bir balıkçılık filosu olmasa da AB Doğu Akdeniz hatta Karadeniz'de bile balıkçı filosu bulundurmamak için gayret sarf etmektedir. (Öztürk, 2011:352)

Dolayısıyla Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de hakimiyet kurması için sadece deniz kuvvetlerini güçlendirmesi yeterli değildir. Bununla birlikte denizle ilgili olan balıkçılık, liman işletmeleri, tersaneler gibi alanlara önem vermeli, deniz ticaret filosunu güçlendirmelidir.

İster yeni keşfedilen enerji kaynakları olsun, ister Orta Doğu barış projesi ya da var olan enerji yolları olsun; yeni diplomatik ve ticari fırsatların elde edilmesinde Türkiye'yi zorunlu ortak yapacak olan da onun bu coğrafyasıdır. (Gülenç, 2011:95)

Askerî açıdan incelendiğinde, donanmanın en büyük amacı denizlerin kontrolünün sağlanmasıdır. Denizlerin kontrolünün elde tutulması savunmayı kuvvetlendirirken, karşı tarafın saldırısına olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla deniz gücü olan devletler taktik olarak, düşmanın deniz gücü oluşturmaya engel olacak kadar kara tehdit algısı yaratmaya çalışmaktadırlar. Irak Savaşı'ndan sonra İngiliz, İsveç, Norveç ve Alman savaş gemilerinin Doğu Akdeniz'de toplanması, Türkiye'nin deniz etkinliğini tehdit etmektedir. (Gülenç, 2011:44-46) Özellikle enerji kaynakları nedeniyle de bölge devletleri haricinde ABD, Rusya ve Fransa'nın bölgeye olan ilgisi önemli ölçüde artmıştır. Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının açılması ile, Doğu Akdeniz'deki deniz ulaştırma hatlarının kontrolü ve güvenliğinin sağlanması gerekli hale gelmiştir. Bu sebeple Türk Deniz Kuvvetleri "Akdeniz Kalkanı" harekâtını başlatmıştır. Bu harekât yine NATO'nun Etkin Çaba Harekâtı tarafından desteklenmiştir. Etkin Çaba Harekâtı 2016 yılında yerini Deniz Muhafızı Operasyonu'na bırakmıştır. (T.C.D.Z.K.K., 2015)

Mahan, kuşaklardan merkeze, denizlerden karalara doğru gelişen bir hakimiyeti temel almıştır. Roosevelt döneminde iki stratejik hedef çizmiştir: Savaşın her daim Amerika'dan uzak denizlerde yapılması ve Avrasya ana kıtasındaki gelişmeleri yönlendirecek ittifaklar kurulması. II. Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin kendi topraklarından uzak denizlerdeki hakimiyeti koruma çabası ve SSCB'nin açık denizlere inme stratejisi; Mahan'ın teorisinin haklılık payını pekiştirmiştir. (Davutoğlu, 2010:106)

II. Dünya Savaşı bittiğinde SSCB'nin 1936'da imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin feshini talep ederek Türkiye üzerinde ciddi bir baskı oluşturması; ABD'nin ise NATO çatısı altındaki rekabeti, Türkiye'yi ilgilendiren gelişmelerdir. Soğuk Savaş yıllarında aynı kalan dış politika konuları arasında Kıbrıs yerini korumuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde, Orta Asya'dan Avrupa'ya uzanan enerji ve ticaret hattı için Doğu Akdeniz bir alternatif yol olarak yine gündemdedir. Bugün Doğu Akdeniz; Karadeniz, Cebelitarık ve Süveyş deniz trafiğinin merkezindedir. Ayrıca Orta Doğu ve Hazar enerji noktaları ve boru hatlarının⁸ kilit konumundadır. Türk Deniz Kuvvetleri Nisan 2006 yılı itibarıyla, Doğu Akdeniz'deki deniz ulaştırma hatlarının korunması için 'Akdeniz Kalkanı Harekâtı' nı başlatmıştır.

⁸ Doğu Akdeniz'e bağlanan önemli boru hatları: BTC: Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı, CAP: Ceyhan-Aşkelon Petrol Boru Hattı, SCP: Samsun-Ceyhan Petrol Boru Hattı, KYP: Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı, TIP: Trans-İsrail Petrol Boru Hattı, AHP: Aşkelon-Hayfa Petrol Boru Hattı, KHP: Kerkük-Hayfa Petrol Boru Hattı, MHP: Musul-Hayfa Petrol Boru Hattı, TAP: Trans-

Mahan'ın kuramı açısından Akdeniz; Süveyş Kanalı'ndan Hint ve Pasifik okyanuslarına açıldığı için önemlidir ve kontrol edilmesi gerekir. Ancak bu kontrol için bu yolların üzerinde bulunan stratejik kara parçalarının kontrolü gerekmektedir. Kıbrıs ise bu kontrolün kesişme noktasıdır. Enerji hatlarının, ulaşım yollarının ve ticaretin güvenliğinin ötesinde, Kıbrıs Türkiye'nin güney sahillerinin güvenliği için önemlidir. Doğu Akdeniz, Ege, Süveyş Kanalı, Kızıldeniz, Orta Doğu ve Körfez üzerinde politikalar üreten aktörler için Kıbrıs oldukça hassastır. Dolayısıyla Türkiye'nin refahı, ülkesinin dışındaki bir savaştan etkilenmemesi, anakara ve mavi vatan üzerindeki hakimiyetinin devam etmesi için sadece limanlarının değil aynı zamanda kıyılarının da herhangi bir şekilde tehdide maruz kalmaması açısından; Kıbrıs kilit noktadır.

SONUÇ

Türkiye, her şeyden önce tarihsel sorumluluk taşıdığı; akabinde ulusal, ekonomik ve stratejik menfaatlerinin olduğu Kıbrıs'ta son yıllara kadar Yunanistan ve GKRY ile çatışma yaşarken; bugün Doğu Akdeniz'deki doğal kaynakların etkisiyle çok sayıda ülke ile mücadele içerisinde. Kıbrıs meselesi Türk-Yunan çatışma zemininden çıkarak; AB, Ortadoğu, Rusya ve hatta ABD meselesine dönüşmüştür. Bu bağlamda Kıbrıs davası, statik tarihsel sorunlar çerçevesini kırarak, dinamik bir boyut kazanmıştır. KKTC, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Mavi Vatanı olduğu için, yapılan haksız bir o kadar da mantıksız MEB anlaşmaları ve Kıta Sahaneliği sorunları; Türkiye açısından hassas mevzulardır. Bu coğrafyada bahsi geçen hususlar çözüme kavuşturulmadığı ve kaynakların paylaşımında adaletli olunmadığı sürece; Türkiye'nin güvenliği de risk altında olacaktır.

Türkiye'nin küresel bir güç oluşturabilmesi ve Doğu Akdeniz'de kendi haklarını muhafaza edebilmesi için en fazla kullanacağı araçlardan biri deniz gücüdür. Türkiye için milli bir amaç olan deniz gücünde kuvvetli olmak; sadece Doğu Akdeniz'de değil, Karadeniz ve Adalar Denizi Ege'de de Türkiye'nin politikalarının uygulanmasını kolaylaştıracaktır.

Deniz Hâkimiyet Teorisi açısından; Akdeniz, Ege, Süveyş Kanalı, Kızıldeniz ve Körfez bölgelerinde güce sahip olmak isteyen herhangi bir aktör; Kıbrıs'a hâkim olmadan bunu başaramaz. Zira ada, tüm bu bölgelere en ideal mesafede bulunduğu için, buraları direkt etkileme potansiyeline sahiptir. Kıbrıs'ın, Hazar-Karadeniz-Boğazlar-Ege Denizi-Doğu Akdeniz-Süveyş Kanalı-Basra Körfezi hattı ile Türkiye için hem yakın deniz stratejisi hem de genel deniz stratejisi açısından özel bir önemi vardır. İlaveten Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridinde sahip ülke olan Türkiye için; enerji kaynaklarının sağlayacağı ekonomik refah da ulusal menfaatleri açısından son derece kıymetlidir. Gerek küresel gerek bölgesel politikalar nezdinde olsun, Doğu Akdeniz ve dolayısıyla Kıbrıs jeopolitik olarak kritik önem arz eden bir coğrafyadır. Türkiye'nin ve Mavi Vatan'ın geleceği Doğu Akdeniz'deki mücadeleye bağlıdır.

Arabistan Petrol Boru Hattı, RHP: Rumeyla-Hayfa Petrol Boru Hattı. Bkz: Eker, Kemal (2020). "Doğu Akdeniz", s. 399. Jeopolitik Düşünce - Büyük Güçler ve Türkiye, Ed: Oğultürk, M.Cem; Şahin Güngör. İstanbul, Yeditepe Yayınevi.

Dörtte üçünün sularla kaplı olduğu bir dünyada, üç tarafı sularla çevrili bir yarımada devleti olarak Türkiye'nin güvenliği; refahı ve jeopolitik liderliği denizlerdeki gücü ile doğrudan bağlantılıdır. Tıpkı, Mustafa Kemal'in 99 yıl önce Başkomutanlık Meydan Muharebesi ertesi verdiği "Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!" emri gibi; bugün de Türkiye için ilk hedef yine Akdeniz'dir.

KAYNAKÇA

A Haber, (2019). *Rusya'nın nerelerde askeri üssü var? Son yıllarda sayılarını artırdı...*. 19.02.2021 tarihinde <https://www.ahaber.com.tr/dunya/2019/12/16/rusya-nerelerde-askeri-ussu-var-son-yillarda-sayilarini-artirdi> adresinden alındı.

Ak, G. (2020), Deniz Hakimiyet Teorisi, M.C. OĞULTÜRK, G. ŞAHİN içinde, *Jeopolitik Düşünce - Büyük Güçler ve Türkiye* (s.120-140) İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Akarçay, P. ve Ak, G. (2018), Ulusal Güvenlik Bağlamında Kıbrıs: Jeostratejik/ Jeoekonomik Önem ve Gelişmeler, *Çeşm-i Cihan: Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları*, 5(1), 140-156. ISSN: 2149-5866

Ataman, M. Ve Güler, M.Ç. (2020), Kıbrıs Sorunu: Doğu Akdeniz'de Çözümün Ön Şartı, K. İNAT, M. Ataman, B. Duran içinde, *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları* (s.33-57), İstanbul: SETA

Atay, S. Ö. (2016), Dış Politika Açısından Deniz Gücünün Jeopolitik Önemi, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 98-105.

Biçer, R. S. S. (2020). İngiltere'nin Jeopolitik Yaklaşımı, M.C. OĞULTÜRK, G. ŞAHİN içinde, *Jeopolitik Düşünce - Büyük Güçler ve Türkiye* (s.251-265) İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Bilge, S. (1958), Jeopolitik, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 13(3), 150-174. 15.02.2021 tarihinde https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000399 adresinden alındı.

Davutoğlu, A. (2010). *Stratejik Derinlik – Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, İstanbul: Küre Yayınları.

Defay, A. (2005). *Jeopolitik*, Ankara: Dost Kitapevi.

Deniz Ticaret Odası (2020), *Denizcilik Sektör Raporu*, 10.01.2021 tarihinde https://www.denizticaretodasi.org.tr/media/SharedDocuments/sectorraporu/sector_raporu_tr_2020.pdf adresinden alındı.

Eker, K. (2020), Doğu Akdeniz, M.C. OĞULTÜRK, G. ŞAHİN içinde, *Jeopolitik Düşünce - Büyük Güçler ve Türkiye* (s.371-411) İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Ercan, M. Ve Kılınç, M. C. (2020), *Ortadoğu'dan Doğu Akdeniz'e Büyük Güçlerin Egemenlik Enerji ve Hukuk Mücadelesi*, İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.

Ersoy, H. (2001), Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikası'na Etkileri, ÜLGER, İ. K. ve EFEGİL, E. içinde, *Avrupa Birliği Kışkırtıcılığında Kıbrıs Meselesi- Bugünü ve Yarını*, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa, KKTC.

- GönlüboL, M. (1993), *Uluslararası Politika İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*, Ankara: Attila Kitabevi.
- Gülenç, İ. (2011), *XXI. Yüzyılda Küresel Türk Deniz Gücü*, İstanbul: Dönence
- Gülboy, B. S. (2020), Jeopolitik Düşüncenin Doğuşu ve Gelişimi, M.C. OĞULTÜRK, G. ŞAHİN içinde, *Jeopolitik Düşünce - Büyük Güçler ve Türkiye* (s.13-29), İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Gürdeniz, C. (2020), *Mavi Vatan Yazıları*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Gürsoy, C. R. (1962), Kıbrıs Müşahedeleri, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XX(3-4), 161-209, 08.02.2021 tarihinde <http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/2455/2227> adresinden alındı.
- Habertürk, (2018), 6. *Filo Doğu Akdeniz'de*, 22.01.2021 tarihinde <https://www.haberturk.com/tv/gundem/video/6-filo-dogu-akdenizde/459768> adresinden alındı.
- İlhan, S. (2002), Jeopolitik Kavramı ve Unsurları, *Avrasya Dosyası, Jeopolitik Özel*, 8(4), 318-322.
- İşcan, İ. H. (2004), Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları, *Uluslararası İlişkiler*, 1(2), 47-79.
- Kaya, F. (2017), Coğrafi Potansiyelleri Temelinde Türkiye Jeopolitiği ve Dünya Siyasetindeki Yeri, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 1-14.
- Kaya, Ş. (2007), Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti için Stratejik Önemi, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(9), 19-49.
- Kıbrıs Postası, (2019), *KKTC'deki "vatandaş" nüfusu 350 bin*, 24.01.2021 tarihinde https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n273393-kktcdeki-vatandas-nufusu-350-bin adresinden alındı.
- Kocatürk, U. (1999), *Atatürk'ün fikir ve düşünceleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara:Semih Ofset.
- Koday, Z. (1998), Kıbrıs'ın Jeopolitik Önemi, *Türk Coğrafya Dergisi*, 33, 419-428.
- Mahan, A. T. (1890), *Sea Power*, 01.05.2020 tarihinde http://www.digitalhistory.uh.edu/disp_textbook_print.cfm?smtid=3&psid=4044 adresinden alındı.
- Mahan, A. T. (2011), *Deniz Gücünün Tarih Üzerine Etkisi*, İstanbul: Griffin
- Mahan, A. T. (2013), *Deniz Harbi Üzerine*, İstanbul: Doruk
- Mevlütöğlü, M. A. (2014), Doğu Akdeniz'in Yeni Enerji Jeopolitiğinde Bölge Ülkeleri Deniz Güçlerinin Yeri ve Etkisi, *Bilgesam, Kocaeli: Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi*, 11-26.
- Onay, Y. (2020), Jeopolitik Gerçekler ve Rus Büyük Güç Politikası, M.C. OĞULTÜRK, G. ŞAHİN içinde, *Jeopolitik Düşünce - Büyük Güçler ve Türkiye* (s.225-236), İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Oğultürk, M.C. (2020), Jeopolitiğin Diğer Bilimlerle İlişkisi, M.C. OĞULTÜRK, G. ŞAHİN içinde, *Jeopolitik Düşünce - Büyük Güçler ve Türkiye* (s.31-46), İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Öngör, S. (1968), Siyasi Coğrafya ve Jeopolitik, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 18(01), 05.01.2021 tarihinde https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000688 adresinden alındı.

Öztürk, B. (2011), *Deniz Yazıları*, İstanbul: İlke Kitap

taınçelik, S. (2011), Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1),1510-1535. 15.02.2021 tarihinde <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/1706/735> adresinden alındı.

Taınçelik, S. (2011), Jeopolitik Teoriler Açısından Kıbrıs'ın Önemi (The Importance Of Cyprus Island in Geopolitical Theories), *Portland State University, Center for Turkish Studies Occasional Paper Series Book*, Vol. 3(1), 1-32. 21.02.2021 tarihinde https://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=turkishstudies_occasionalpaper adresinden alındı.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (T.C.D.B.) (2020), *Coğrafi Bilgiler*, 15.02.2021 tarihinde <https://pio.mfa.gov.ct.tr/cografi-bilgiler/> adresinden alındı.

T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (T.C.D.Z.K.K.) (2021), *Bahriye Vekaleti Dönemi (1924-1928)*, 21.02.2021 tarihinde <https://www.dzkk.tsk.tr/Genel/icerik/bahriye-vekaleti-donemi-1924-1928> adresinden alındı.

T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (T.C.D.Z.K.K.) (2015), *Akdeniz Kalkanı Harekâtı*, 22.02.2021 tarihinde <https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/akdeniz-kalkani-harekati> adresinden alındı.

Türk Dil Kurumu (TDK) (2021), 10.01.2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/10.01.2021> adresinden alındı.

Yaycı, C. (2012), Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, *Bilge Strateji*, 4(6), 1-70, 01.02.2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/43486> adresinden alındı.

Yaycı, C. (2020), Türkiye Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Andlaşmasının Sonuç ve Etkileri”, 4(42), 14.01.2021 tarihinde <https://kriterdergi.com/dosya/turkiye-ve-libya-arasindaki-anlasmanin-sonuc-ve-etkileri> adresinden alındı.

Yıldız, D. (2008), *Tarihi, Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından Akdeniz'in Doğusu*, İstanbul: Bizimkitaplar.